

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Natalii Flisiak-Góreckiej
pt. Zjawisko przemocy domowej a stabilność rodziny na przykładzie Warszawy w latach
2019-2023, opracowanej pod kierunkiem naukowym dra hab. Zbigniewa Mikołajczyka,
prof. Uczelni oraz promotora pomocniczego ks dra Wojciecha Kućko

I. OCENA OGÓLNA

Podjęcie badań w obszarze tematycznym wskazanym w tytule recenzji, jest uzasadnione oraz pożądane poznawczo. Uzasadnieniem wskazanej tezy jest znaczenie bezpieczeństwa rodziny jako podstawowej komórki społecznej, wraz z jej specyficznym rodzajem więzi oraz pierwotnym środowiskiem wychowawczym człowieka. Rodzina jest postrzegana jako mała grupa społeczna, najistotniejsza dla rozwoju psychospołecznego i emocjonalnego człowieka, która zgodnie z postanowieniem konstytucji znajduje się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej (art. 18). Jednym z podstawowych zagrożeń dla bezpieczeństwa rodziny jest zjawisko przemocy domowej. Jej ustawowa definicja odnosi się do jednorazowego albo powtarzającego się umyślnego działania lub zaniechania naruszającego prawa lub dobra osobiste osób najbliższych, a także innych osób wspólnie zamieszkujących lub gospodarujących, w szczególności poprzez narażanie tych osób na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, godności, nietykalności cielesnej, wolności, w tym seksualnej, powodując szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołując cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą. Podnoszona przemoc przybiera różne formy: fizyczną, seksualną, psychiczną oraz ekonomiczną. Zjawisko to od lat poddawane jest rozważaniom naukowym. Niemniej zachodzące w społeczeństwie przemiany stanowią podstawę jego ciągłego monitorowania i reagowania, także jako przedmiot dociekań naukowych, umożliwiających wypracowanie nowych rozwiązań zapewniających odporność rodziny na wspomniane zagrożenia. Z tego względu, podjęcie przez Doktorantkę próby zgłębienia zjawiska przemocy domowej uznaję za uzasadnione.

Rozprawa doktorska pt. Zjawisko przemocy domowej a stabilność rodziny na przykładzie Warszawy w latach 2019-2023, składa się ze wstępu (str. 4-8), sześciu rozdziałów (str. 9-227), w tym założeń badawczych (str. 136-148) oraz pięciu rozdziałów merytorycznych (str. 9-135 oraz 149-227), a także z zakończenia (str. 228-230). Ponadto uwzględnia bibliografię (str. 231-242), z przywołanymi 88 publikacjami naukowymi, 50 aktami prawnymi, wyrokami, wytycznymi i zaleceniami, 38 źródłami internetowymi oraz spisem tabel i wykresów (str. 243-244), aneksami – arkusz wywiadu eksperckiego (str. 245), arkusz opinii (str. 246-247), wywiady eksperckie (str. 248-263). Do rozprawy dołączono streszczenie w języku polskim i angielskim (str. 264-268). Łącznie rozprawa składa się z 268 stron.

Analiza zawartości rozprawy potwierdza poprawną znajomość Autorki w kwestiach kształtowania procedury badawczej, z pewnymi zastrzeżeniami, które zostaną omówione w dalszej części recenzji. Pracę cechuje pragmatyzm naukowy, gdyż treści poszczególnych fragmentów są wzajemnie powiązane, co wskazuje, że następne wynikają z poprzednich, jako wynik nakreślonego sposobu przedstawiania poszczególnych zagadnień i prezentacji uzyskanych wyników badań. Stwierdzam, że spis treści i kolejne rozdziały są rozwinięciem tematu pracy.

Dysertacja jest poprawna od strony formalnej. Nie budzi zastrzeżeń poprawność językowa, zarówno technika pisarska, estetyka, czy staranność w przygotowaniu tekstu. W pracy zachowana została terminologia właściwa naukom o rodzinie skupionym wokół problematyki bezpieczeństwa rodziny. Zarówno użyte nazewnictwo, definicje, oznaczenia literowe, czy symbole graficzne zostały dobrane trafnie. Analiza treści dysertacji oraz wniosków pokazuje, że Doktorantka przeprowadziła wnikliwą analizę literatury, aktualnych rozwiązań prawnych i organizacyjnych w zakresach oznaczonych w poszczególnych rozdziałach. Podkreślam, iż w recenzowanej rozprawie, Autorka dobrała literaturę poprawnie i umiejętnie wykorzystała w przedstawionych rozważaniach. Podjęte studia literatury świadczą o rozległej wiedzy Autorki w obszarze ujętym w temacie dysertacji. Prezentowane przez Doktorantkę wnioski dowodzą ugruntowanej wiedzy ogólnej z obszaru nauki o rodzinie.

Stwierdzam, że recenzowana dysertacja jest rozprawą naukową typu promocyjnego.

II. OCENA METODOLOGICZNA

Założenia badawcze zostały uwzględnione we wstępie (str. 4-8) i czwartym rozdziale zatytułowanym *Metodologia badań własnych* (str. 136-148). Przyjęta konstrukcja pracy stwarza u czytelnika przeświadczenie, że przeprowadzone badania zakreszone w temacie dysertacji, zostały opisane jedynie w rozdziale piątym i szóstym. Pozostaje pytanie, co

z pierwszymi trzema rozdziałami? Uważam, że założenia badawcze powinny zostać uwzględnione w pierwszym rozdziale, odnosząc się zarówno do badań teoretycznych, jak i empirycznych, których wnioski zostały uwzględnione we wszystkich rozdziałach merytorycznych (pięciu).

W podjętych rozważaniach Doktorantka różnie formułuje przedmiot badań. We wstępie uznała, że są nim *procedury przeciwdziałania przemocy domowej funkcjonującej w Polsce z uwzględnieniem obszaru Miasta Stołecznego Warszawy oraz powiatów położonych na terenie działania Komendy Stołecznej Policji* (str. 5). Natomiast w rozdziale 4.2. zatytułowanym *Przedmiot i cel badań* konstatuje, przedmiotem badań uczyniła *szeroko pojęty proces przeciwdziałania przemocy domowej oraz realizacji zadań z tym związanych* (str. 139). Wskazane zapisy pomimo widocznych różnic, mają cechy wspólne. Niestety, podejmując próbę doprecyzowania przedmiotu badań, Autorka wykazała się niezrozumieniem zagadnienia, częściowo myląc przedmiot badań z celem - *Pośrednio przyjęto, iż wskazanie opinii osób biorących udział w systemie przeciwdziałania przemocy domowej w zakresie ich znaczenia dla jakości realizacji ich zadań stanowi przedmiot szczegółowy badań* (str. 139).

Kolejnym zagadnieniem istotnym dla założeń badawczych jest cel badań, który odnajdujemy już we wstępie:

- *popularyzacja wyników badań przeprowadzonych w obszarze obejmującym województwo mazowieckie ze szczególnym uwzględnieniem garnizonu stołecznego, jako obszaru działania Komendy Stołecznej Policji* (str. 6),
- *przedstawienie uwarunkowań prawnych i społecznych oraz ukazanie skali zjawiska przemocy domowej w kontekście zmian prawa na tle bezpieczeństwa rodziny, jako podstawowej komórki tworzącej strukturę społeczeństwa* (str. 6).

Z przedstawionego zapisu dowiadujemy się, że są dwa cele badań, niestety nie wiemy, który z nich to cel główny. Analiza obu zapisów pozwala wnioskować, że treść drugiego celu, który Autorka wskazuje jako *kolejny cel*, jest tym głównym – to jednak domysły czytelnika. Dalsze rozważania nad celem badań Doktorantka przeprowadziła w rozdziale 4.2. zatytułowanym *Przedmiot i cel badań*. Podobnie jak we wstępie wskazała dwa cele, z których jeden uznaje za ogólny, a drugi za uzupełniający. Z przykrością stwierdzam, że różnią się one od tych przedstawionych we wstępie:

- *określenie subiektywnych opinii osób badanych w zakresie oddziaływań realizowanych w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej – cel ogólny* (str. 139).

- *określenie subiektywnych opinii funkcjonariuszy Policji w kontekście zachowań związanych z przemocą domową – cel uzupełniający (str. 139).*

Wskazane cele badań nie korespondują w pełni z tematem dysertacji oraz jej zawartością, co uznaję za błąd. Oceniając przyjęty przez Doktorantkę proces badawczy, którego podstawowym elementem jest umiejętność formułowania celu badań stwierdzam, iż konieczne jest jego doprecyzowanie podczas publicznej obrony rozprawy doktorskiej i ściśle powiązanie z problemem badawczym i hipotezą roboczą, a przede wszystkim z tematem dysertacji oraz całą zawartością rozprawy doktorskiej! **PYTANIE: Proszę doprecyzować jaki był cel przeprowadzonego badania – poznawczy i utylitarny?**

Kolejnym zagadnieniem podlegającym ocenie jest problem badawczy i hipotezy robocze. Autorka podjęła próbę ich wskazania już we wstępie dysertacji - niestety nieudolną: – *czy rodzina jest bezpieczna w obecnym kształcie prawa? – czy przemoc domowa zagraża instytucji rodziny? – czy obecne uregulowania prawne znajdują zastosowanie w rzeczywistości społecznej? – czy organy i podmioty odpowiedzialne za bezpieczeństwo rodziny albo za zapobieganie przemocy domowej są wyposażone w skuteczne narzędzia?* (str. 6). Wyjaśniając, problemy badawcze zazwyczaj są formułowane w postaci zdania pytającego, co słusznie uczyniła Autorka. Zdarza się, że zawierają pytańniki typu „czy”, które umożliwiają udzielenie jedynie odpowiedzi twierdzącej lub negującej. Osobiści nie jestem zwolennikiem stosowania tego typu pytańników w problemach badawczych, gdyż zawężają proces poznania. Trafniejsze są pytańniki typu „dlaczego”, „jak”. Rozwinięcie ocenianego zagadnienia następuje w rozdziale 4.3. *Problemy i hipotezy badawcze*. Autorka zaproponowała sześć problemów badawczych (str. 141):

- *Jakie są opinie ekspertów w zakresie zasadności prowadzenia oddziaływań na osoby doznające przemocy domowej?*
- *Jakie są opinie ekspertów w zakresie zasadności prowadzenia oddziaływań na osoby stosujące przemoc domową?*
- *Jakie są opinie specjalistów i ekspertów w zakresie realizacji zadań w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej?*
- *Jaka jest skala ujawnianych zdarzeń związanych z przemocą domową podczas interwencji policyjnych na terenie działania Policji w garnizonie stołecznym w latach 2019-2023?*

- *Jakie problemy w zastosowaniu przepisów regulujących obszar przeciwdziałania przemocy domowej stanowią przeszkodę w prawidłowej realizacji czynności ekspertów?*
- *Jaka tendencja występuje na przestrzeni 2019 do 2023 roku w ilości wszczynanych przez Policję procedur „Niebieskie Karty”?*

Ponadto sześć hipotez roboczych (str. 142-143), będących odpowiedziami na wymienione problemy badawcze. W omawianym kontekście niepokojący jest brak spójności wskazanych problemów, a także całościowego odniesienia do badań, opisanych we wszystkich rozdziałach (1,2,3,5,6).

Uważam, że w pracy naukowej typu promocyjnego, dla jej przejrzystości, powinien zostać sformułowany -główny cel badań oraz cele szczegółowe wprost powiązane z poszczególnymi rozdziałami, -główny problem badawczy i problemy szczegółowe powiązane z celami szczegółowymi oraz -główna hipoteza robocza i szczegółowe, odpowiednio powiązane problemami szczegółowymi oraz celami. Takie podejście pozwala uporządkować prowadzone badanie, gdyż każde kolejne zagadnienie wynika z wcześniejszego. W recenzowanej dysertacji nie odnajdujemy głównego celu badań, głównego problemu badawczego i głównej hipotezy roboczej, które byłyby powiązane w całości z tematem dysertacji. To konsekwencja niewłaściwego zrozumienia procedury badawczej i szeregu dalszych problemów, które napotykamy w recenzowanej pracy!

Ostatnim ocenianym elementem są zastosowane przez Autorkę metody badawcze, których opis odnajdujemy w rozdziale 4.4. *Metody, techniki i narzędzia badawcze* oraz częściowo we wstępie rozprawy. Autorka stwierdza, że *jako główną metodę badawczą zastosowano sondaż diagnostyczny* (str. 144), przeprowadzony techniką wywiadu i ankietowania z zastosowaniem narzędzi badawczych w postaci arkusza wywiadu i kwestionariusza ankiety. Doktorantka do badania zaprosiła 20 ekspertów zajmujących się problematyką przeciwdziałania przemocy domowej, z których 12 wyraziło zgodę, jak rozumiem, przystąpiło do badania (str. 137). Należy podnieść, że w aneksie nr 3 zamieszczono jedynie 10 opinii ekspertów. Niestety, nie dowiadujemy się jakie doświadczenie posiadają wymienieni eksperci oraz jakie zajmują stanowiska. W badaniu ankietowym wzięło udział 182 respondentów (str. 218) losowo wybranych funkcjonariuszy Policji, zdaniem Doktorantki, *mających obowiązki prawny reagowania na sytuacje, między innymi związane z przemocą domową. Arkusz ankiety anonimowej kierowano do uczestników szkoleń związanych z zagadnieniem przeciwdziałania przemocy domowej, podstaw prawnych z tym związanych oraz obowiązków funkcjonariuszy.* W dysertacji nie uwzględniono szczegółowej

charakterystyki grupy badawczej (np. wieku, doświadczenia, wykształcenia, zajmowanego stanowiska, itp.). Brakuje odniesienia do ogółu badanej populacji oraz wyliczenia minimalnej wielkości próby badawczej. Wskazane uwagi są istotne przy uznaniu wiarygodności badania. Zagłębiając się w analizowaną problematykę, w tym liczbę dzielnicowych w garnizonie warszawskim, a nawet w całym kraju, jestem przekonany, że badanie jest reprezentatywne. Nie każdy czytelnik podejmie próbę ustalenia wiarygodności badania, dlatego uważam, że to zagadnienie wymaga doprecyzowania podczas publicznej obrony rozprawy doktorskiej.

PYTANIE: Proszę dokonać charakterystyki grupy badawczej oraz uwiarygodnić dobór próby badawczej. Wartością dodaną jest podjęcie przez Doktorantkę badania sondażowego w formie wywiadu eksperckiego, a następnie pogłębienie pozyskanej wiedzy poprzez badanie ankietowe. Poza wskazanymi metodami Autorka posłużyła się *analizą literatury i dokumentacji związanej z przemocą domową, a także analizami danych liczbowych gromadzonych w bazach danych policyjnych systemów informacyjnych. Analizie poddano również monografie, artykuły i opracowania naukowe na temat zjawiska przemocy domowej oraz zagrożeń bezpieczeństwa, w tym bezpieczeństwa rodziny* (str. 6).

Pomimo licznych wad natury metodycznej, dysertacja jest pozycją uwzględniającą poprawną diagnozę zjawiska przemocy w rodzinie. Z tego powodu, za zasadne należy uznać podjęcie przez Autorkę recenzowanej pracy działań zmierzających do naukowej eksploracji obszaru ujętego w tytule recenzowanej rozprawy doktorskiej.

Recenzowana rozprawa doktorska jest oryginalnym rozwiązaniem problemu naukowego, istotnym dla nauk o rodzinie, eksplorowanym w ramach dyscypliny naukowej nauki o rodzinie.

III. OCENA MERYTORYCZNA

Część merytoryczna rozprawy mieści się w pięciu rozdziałach. W pierwszym, zatytułowanym *Przemoc domowa jako negatywne zjawisko społeczne* (str. 9-51), Autorka wyjaśnia rolę i znaczenie rodziny, wskazuje i omawia zagrożenia bezpieczeństwa rodziny, podnosząc zjawisko przemocy domowej, którą szerzej charakteryzuje. Na zakończenie rozdziału zostały przedstawione wnioski, będące wynikiem dociekań Autorki, z którymi się zgadzam, lecz w mojej ocenie nie są pełne. Otóż, prawdą jest, że *analiza zjawisk społecznych, w tym przemoc domowa, wymaga podejścia interdyscyplinarnego, które łączy wiedzę z zakresu socjologii, psychologii, prawa i technologii* (str. 50). Stwierdzam, że treści zawarte w rozdziale pierwszym uwzględniają problematykę charakterystyczną dla nauk o rodzinie.

Kolejny rozdział został zatytułowany *Uregulowania prawne w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej* (str. 52-77). W rozdziale tym dokonano przeglądu stanu prawnego w Polsce i na świecie w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej. Zgadzam się z wnioskiem Doktorantki, że *uregulowania prawne dotyczące przeciwdziałania przemocy domowej w Polsce ewoluują, jednak tempo i zakres tych zmian pozostawiają wiele do życzenia. Nowelizacje prawa, jak ta z marca 2023 r., są często reakcją na tragiczne wydarzenia nagłośnione przez media, co sugeruje, że przepisy są wdrażane dopiero po wystąpieniu dramatycznych sytuacji. Istnieje konieczność proaktywnego podejścia, które zapobiegne tragediom, a nie będzie jedynie na nie reagować* (str. 76). Na zakończenie rozdziału zostały zaprezentowane wnioski, będące wynikiem dociekań Autorki. Stwierdzam, że treści zawarte w rozdziale drugim uwzględniają problematykę charakterystyczną dla nauk o rodzinie.

W rozdziale trzecim zatytułowanym *Instytucjonalny system zapobiegania zjawisku przemocy* (str. 78-135), Autorka dysertacji, skupiła się na charakterystyce podmiotów realizujących zadania związane z zapobieganiem przemocy w rodzinie, jak: jednostki organizacyjne pomocy społecznej, gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych, Policja, Żandarmeria Wojskowa, oświata, ochrona zdrowia oraz organizacje pozarządowe. Na zakończenie rozdziału zostały zaprezentowane interesujące wnioski, będące wynikiem dociekań Autorki, uwzględniające interdyscyplinarne podejście do zjawiska przemocy domowej, łączące ekspertów z różnych dziedzin. Stwierdzam, że treści zawarte w rozdziale trzecim uwzględniają problematykę charakterystyczną dla nauk o rodzinie.

Piąty rozdział zatytułowany *Skala zjawiska przemocy domowej* (str. 149-197), uwzględnia badania dotyczące badanego zjawiska w Europie, Polsce i Warszawie, z uwzględnieniem okresu pięcioletniego 2019-2023. Doktorantka dokonała analizy raportów i sprawozdań wielu instytucji zajmujących się przeciwdziałaniem i zwalczaniem przemocy domowej, tj.: GREVIO – Grupy Ekspertów ds. Działań przeciwko Przemocy wobec Kobiet i Przemocy Domowej, Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, Rządowego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej, Wojewódzkiego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, Policji. Na potrzeby badania Autorka dokonała charakterystyki działań dotyczących zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej w Polsce, Grecji, Szwajcarii, Niemczech, Irlandii, Norwegii, Luksemburgu, Mołdawii, Chorwacji, Islandii. Szczególnie cenne poznawczo wydają się badania statystyczne dotyczące procedury „Niebieskiej Karty” w Polsce i w Warszawie, pokazujące wiodącą rolę Policji w ujawnianiu i rejestrowaniu przypadków przemocy domowej. Na zakończenie rozdziału zostały zaprezentowane wnioski, będące wynikiem dociekań

Autorki. Stwierdzam, że treści zawarte w rozdziale piątym uwzględniają problematykę charakterystyczną dla nauk o rodzinie.

Ostatni rozdział zatytułowany *Opinie eksperckie w przedmiocie badań - analiza* (str. 198-227), uwzględnia wnioski z badań empirycznych, zebranych za pomocą sondażu diagnostycznego przeprowadzonego technikami: wywiadu i ankietowania. Zgadzam się z Doktorantką, że *System przeciwdziałania przemocy domowej w Polsce rozwija się stopniowo, lecz nadal brakuje wielu rozwiązań (...). Procedura "Niebieskie Karty" nie zawsze jest wszczynana, nawet w sytuacjach, gdzie występuje przemoc, co zagraża bezpieczeństwu ofiar. (...) Eksperci wskazują na problemy proceduralne, brak kadr oraz niedostateczne finansowanie, co utrudnia efektywne działanie instytucji. (...) Problemem jest także brak standardów pracy z osobami stosującymi przemoc oraz brak odpowiednich programów terapeutycznych. Niska świadomość w społeczeństwie oraz ograniczona ilość szkoleń dla osób pracujących z przemocą domową stanowią poważną barierę w przeciwdziałaniu przemocy* (str. 227). Stwierdzam, że treści zawarte w rozdziale szóstym uwzględniają problematykę charakterystyczną dla nauk o rodzinie.

Pozytywnie oceniając część merytoryczną rozprawy warto podkreślić, że jest ona dobrze skonstruowana i napisana poprawnie, a poszczególne tezy są dostatecznie uzasadnione.

IV. OBSZARY WYMAGAJĄCE WYJAŚNIENIA

Obszary wymagające wyjaśnione przez Doktorantkę podczas publicznej obrony recenzowanej rozprawy zostały wskazane w części oceny metodologicznej i merytorycznej dysertacji.

V. WNIOSKI

Konstatując, analiza i ocena rozprawy doktorskiej mgr Natalii Flisiak-Góreckiej wskazuje na to, że podjęła się w niej rozwiązanie problemu złożonego i trudnego, niezwykle istotnego dla nauk o rodzinie, wymagającego naukowego podejścia do poruszonych zagadnień. Sposób przedstawienia treści uznać należy za logiczny, charakteryzujący się poprawnym poziomem merytorycznym. Uważam, że prezentowane przez Doktorantkę badania, zostały poparte dostateczną analizą i oceną przepisów prawa oraz literatury przedmiotu, dlatego oceniam ją pozytywnie. **W aspekcie powyższego stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska spełnia warunki określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1571, 1871, 1897.) oraz wnoszę o jej przyjęcie i dopuszczenie do publicznej obrony.**